

COORDONATE ÎN DIPLOMAȚIA ȘI POLITICA MILITARĂ ROMÂNNO-IUGOSLAVĂ ÎN PROBLEMA DUNĂRII LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

CEZAR AVRAM, ALIN MITRICĂ

Încă din antichitate, Dunărea a reprezentat o importantă arteră fluvială, dar și strategică, de frontieră ce separa lumea mediteraneană greco-romană de cea germanică și geto-dacă. Rolul strategic și militar al fluviului a fost evidențiat mai întâi de *Imperiul macedonean* care, sub doi dintre conducătorii săi Filip al II-lea și Alexandru Macedon, a încercat să-și asigure controlul gurilor Dunării, iar mai târziu de către *Imperiul Roman*. Acesta din urmă a reușit, pentru prima dată, o sinteză politică și economică a celor două lumi: orientală și occidentală, circumscrise Mării Mediterane. Statul roman și-a canalizat, în primii ani ai secolului I a. Hr. expansiunea către nord, peste Dunăre. O încercare în acest sens a fost făcută de Iulius Cezar, însă romanii s-au văzut nevoiți să renunțe la acest proiect datorită morții conducătorului lor în anul 44 a. Hr. Eforturile romanilor de a-și extinde stăpânirea la nordul fluviului și-au atins scopul abia în timpul lui Traian. Acesta *prin cucerirea Daciei* (101-106 d. Hr), a integrat lumii romane o mare parte a Dunării, până la vărsarea în Marea Neagră. Cucerirea Daciei a făcut din Dunărea inferioară, de la Drobeta până la Pontul Euxin, o axă fundamentală a procesului de romanizare în Europa răsăriteană. Prin măsurile luate, romanii au consolidat atât rolul strategico-militar, cât și cel economic al fluviului. Construirea podului peste Dunăre de la Drobeta a făcut din fosta așezare dacică un important centru urban, economic și politic al Daciei romane. Dunărea mijlocie și inferioară a încetat a mai fi o graniță statală și, în condițiile integrării ei în statul roman, a devenit un important factor al romanizării. Prin intermediul fluviului s-au racordat definitiv cele două zone ale romanității orientale nord și sud-danubiene. Atacurile migratorilor au determinat abandonarea de către Imperiul Roman a provinciilor dunărene, cu excepția Dobrogei, care a devenit deosebit de importantă din punct de vedere strategic, în condițiile mutării capitalei imperiale la Constantinople. În anul 602, prin invazia slavă în Balcani, Imperiul roman de Răsărit a pierde și ultimul segment de Dunăre pe care îl mai domina.

În prima parte a Evului Mediu, în condițiile mișcărilor determinate de migrația popoarelor, Dunărea și-a pierdut în bună măsură rolul său strategic, păstrându-și parțial un rol economic prin porturile comerciale de la Dunărea de mijloc și cea de jos. Declanșarea *schismei creștine* (mijlocul secolului al XI-lea), consecință a existenței a două imperii ce-și disputau moștenirea antichității romane, a divizat Dunărea și a împiedicat folosirea acesteia ca pivot al unificării

europene. Decăderea *Imperiului Bizantin* și ascensiunea puterii otomane a adus în competiția europeană un nou imperiu (cel otoman), care, printr-o politică de forță, într-un secol și jumătate (1389-1526), a ajuns să stăpânească un lung segment al Dunării, din Ungaria centrală până la vărsarea ei în Marea Neagră. Puternica rezistență românească, timp de un secol, a împiedicat *Imperiul Otoman* să pătrundă în Europa Centrală, cu importante consecințe economice și politice. Eforturile lumii creștine de a recupera Dunărea otomană au fost îndelungate și s-au finalizat abia în secolul al XIX-lea, în noi condiții istorice și economice.

Lipsa de interes, manifestată vreme de mai multe secole, de Europa Centrale și Apusenă față de Dunărea aflată sub controlul turcilor, a fost determinată de mutațiile economice intervenite după căderea Constantinopolului, când cercurile economice europene, îndeosebi cele italiene, eliminate din comerțul tradițional cu mirodenii, au căutat o nouă cale spre Indii, scoțând din circuitul economic Marea Mediterană și Marea Neagră, cu consecințe directe asupra Dunării. În 1683, o dată cu înfrângerea turcilor sub zidurile Vienei, s-a deschis Chestiunea orientală ce urmărea împărțirea teritoriilor deținute de Imperiul Otoman și revenirea unor puteri creștine pe malurile Bosforului. La sfârșitul secolului al XVII-lea prin victoria de la Buda Austria a ocupat Ungaria și a început să controleze segmentul superior al Dunării mijlocii. În secolul al XVIII-lea, printr-o suită de conflicte militare, Austria și Rusia au încercat să-și extindă influența până la Dunărea românească, ca o primă etapă a drumului spre Constantinopol. Dacă evenimentele din Europa Apuseană din anii de după 1789 au îndepărtat, pentru o perioadă, Austria de la problema Chestiunii orientale, Rusia, în schimb, a continuat presiunea asupra Imperiului Otoman, reușind, în 1812, să ocupe Basarabia (teritoriul Moldovei dintre Prut și Nistru) și să atingă gurile Dunării. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, când Franța a început să manifeste interes pentru Mediterana răsăriteană și pentru strâmtori, marile puteri (îndeosebi Anglia) vor redeveni active în Marea Neagră și la gurile Dunării. Interesul puterilor europene față de Dunăre a crescut o dată cu preluarea controlului acestora de către *Rusia*, în urma tratatului de la Adrianopol (1829) care a prevăzut și desființarea raialelor Turnu, Giurgiu și Brăila. În anii 1836-1837, porturile Brăila și Galați au obținut statutul de porturi libere, ceea ce a dus la dinamizarea schimburilor comerciale la gurile Dunării. În aceeași perioadă, Austria a devenit interesată în controlul navigației pe fluviu, între Viena și Galați.

În urma războiului Crimeii și a Congresului de la Paris (1856), Rusia a retrocedat sudul Basarabiei, fiind îndepărtată de la gurile Dunării. Prin tratatul de pace, navigația pe fluviu a devenit liberă, iar pentru supravegherea acesteia se înființa o Comisie Europeană, cu sediul la Galați, alcătuită din reprezentanții marilor puteri. Congresul de la Paris a adus o modificare fundamentală în statutul navigației pe fluviu, conferindu-i, pentru prima dată, o dimensiune

europeană.

Problema Dunării a revenit în atenția marilor puteri o dată cu redeschiderea crizei orientale, în 1875, fiind finalizată prin conflictul ruso-româno-turc din 1877-1878. În urma tratatelor de pace și a Congresului de la Berlin, Rusia a redevenit putere dunăreană, iar statutul Comisiei Dunării a fost rediscutat, hotărându-se includerea printre membrii ei și a României, precum și a dreptului acesteia asupra Dunării românești. Tot acum Austria a reușit, spre nemulțumirea statului român, să împartă Dunărea în două segmente: unul ce includea Dunărea mijlocie, inclusiv Porțile de Fier, și care rămânea sub controlul său exclusiv și altul ce cuprindea Dunărea românească, aflat sub jurisdicția marilor puteri reprezentate în Comisia Europeană. Intrarea țării noastre în *Tripla Alianță* (octombrie 1883) a atenuat rivalitatea cu Austro-Ungaria în problema Dunării. În anii ce au urmat, Germania și-a intensificat legăturile cu România, aceasta din urma înlocuind Austro-Ungaria ca principal partener comercial. Interesul pentru portul Constanța, ca o cale de pătrundere către strâmțori și mai departe, spre Orientul Apropiat, a determinat Germania să folosească țara noastră ca o zonă importantă pentru tranzitul mărfurilor sale spre imperiul otoman. Modernizarea brațului Sulina și crearea canalului navigabil cu același nume au făcut ca traficul pe Dunăre să rivalizeze cu cel de pe Marea Neagră. În problema Dunării, până la primul război mondial s-a conturat o anumită rivalitate între Germania și Austro-Ungaria, cea dintâi preferând să utilizeze traseul Dunării românești și Marea Neagră pentru legăturile comerciale cu Orientul Mijlociu, în timp ce Viena era adepta drumului comercial via Marea Adriatică și Marea Egee, în detrimentul Mării Negre. În ultimul sfert al secolului al XIX-lea, după deschiderea Suezului în 1869, traseele comerciale către India au fost redefinite și, în aceste condiții, România a reintrat, odată cu Marea Neagră, în circuitul economic mondial.

Dunărea, ca arteră comercială naturală, și-a păstrat importanța și după apariția căilor ferate, datorită costului scăzut pe tona transportată, dar transportul pe acest fluviu a continuat să fie marcat de dificultăți de ordin tehnic. Rezolvate doar parțial, cu eforturi tehnice deosebite și numai în anumite zone cruciale, ca Porțile de Fier și Dunărea maritimă, acestea au împiedicat, până la primul război mondial, ca fluviul să devină cea mai importantă arteră navigabilă europeană.

Sfârșitul primului război mondial a adus în atenția factorilor de decizie de la București și Belgrad o serie de probleme majore. Între acestea, un obiectiv principal de politică externă a fost stabilirea unui regim al Dunării, care să respecte independența și suveranitatea statelor riverane. La Conferința de Pace de la Paris diplomațiile celor două țări au urmărit schimbarea situației existente la gurile fluviului și reintrarea în toate drepturile legitime de stat suveran și independent pe întreaga porțiune a Dunării iugoslave și românești.

Reprezentanții României și ai Belgradului la Conferință au argumentat cererile pe baza principiilor dreptului internațional, solicitând aplicarea și pe Dunăre a normelor de drept, practicate pe celelalte fluvii internaționale. În

scopul realizării acestor obiective, guvernul român a încercat să obțină un punct de vedere comun cu celelalte țări riverane aliate, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Republica Cehoslovacia. Deși la Conferința de Pace de la Paris problema Dunării a fost dezbătută pe larg, o soluție definitivă nu a fost adoptată, din cauza intereselor divergente ale marilor puteri, urmând ca o conferință internațională să stabilească statutul politico-juridic al Dunării.

După Unirea Transilvaniei cu România, porțiunea Dunării aflată sub jurisdicția statului român s-a mărit, incluzând și sectorul Porțile de Fier și cel al Cataractelor. Deși războiul se încheiase, întreaga navigație a Dunării a fost pusă sub autoritatea Comandamentului suprem interaliat. Inițial, Dunărea a fost împărțită de aliați în două sectoare: Dunărea de Sus, de la Orșova până la Ulm, sub comanda amiralului englez Troubridge și Dunărea de Jos, sub comanda comandantului francez Belloy. Ulterior, sectorul Porților de Fier și al Cataractelor a fost trecut sub comanda amiralului englez Troubridge. România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, state riverane sectorului respectiv, nu au fost consultate¹.

La inițiativa misiunilor americană și engleză, la Consiliul Suprem al Conferinței de Pace a fost luată în discuție situația Dunării de Jos, deoarece, pe acest sector, aflat sub controlul francez, nu funcționau optim serviciile de navigație, creând dificultăți transporturilor de navigație pe Dunăre². În ședința din 19 mai 1919 Consiliul Suprem a hotărât ca navigația vaselor comerciale și militare să fie plasată sub controlul unei Comisii Interaliatate, aceasta aflându-se sub autoritatea Înalțului Comandament. Această comisie militară era alcătuită din delegații Marii Britanii, Franței, Statelor Unite ale Americii și Italiei, iar președinția sa a fost încredințată amiralului englez Troubridge³.

Diplomația română a desfășurat o intensă activitate pentru a se pune capăt regimului militar instituit pe Dunăre de către puterile aliate. Poziția guvernului român față de situația creată a fost comunicată lui Ion I. C. Brătianu, șeful delegației române la Conferința de Pace de la Paris, la 9 iunie 1919. În notă se arăta că, prin hotărârile luate referitor la Dunăre, exista pericolul ca puterile învingătoare să stabilească un regim de exclusivitate permanent al fluviului, de vreme ce el se aplica și pe porțiunile care aparțineau statelor riverane aliate, lezând independența și suveranitatea acestora. Brătianu trebuia să acționeze la Conferință pentru ca statul român să fie reintegrat în toate drepturile pe care le

¹ A.M.A.E.R., Fond 8, Convenții, dos. 18, vol. I, nepaginat. Adresa nr. 569 din 5 iulie 1919, a Misiunii Navale Franceze în România, semnată de comandorul Belloy, trimisă din București amiralului Bălescu, directorul marinei în Ministerul de Război al României.

² *Idem*, fond Biblioteca „Ion I. C. Brătianu”, vol. IV, f. 564. Raport secret nr. 5 din 17 februarie 1920, trimis de Eugeniu Botez, delegat supleant al României în Comisia Interaliată a Dunării, lui P. Popovăț, delegatul principal în această comisie.

³ Vezi Iulian Cârțână, *Din activitatea diplomatică a României pentru desființarea comisiei interaliatate a Dunării (1919-1920)*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1969, p. 119-128; A.M.A.E.R., Fond 8, Convenții, dos. 18, vol. I. Telegramă f. n. din 19 mai 1919, trimisă din Paris de Ministerul de Război al Franței, generalului Franchez d'Esperey, comandantul șef al Armatei Aliate din Orient.

avusese înainte de începerea războiului și pentru a se restabili pe Dunăre libertatea comerțului⁴.

La 21 iunie 1919, printr-un ordin al comandantului șef al Armatei Aliate din Orient, se instituia Comisia Interaliată a Dunării, pusă sub autoritatea directă a Comandamentului acestei armate⁵.

La 26 iunie 1919, delegația română la Conferința de Pace a înaintat Consiliului Suprem un memoriu de protest, în care cerea: restabilirea pe Dunăre a regimului de libertate a navigației existent înainte de război, restituirea de urgență statului român a vaselor sale, completarea Comisiei Interaliată cu reprezentanți ai Republicii Cehoslovace, Regatului Sârbo-Croato-Sloven și României, state riverane aliate⁶.

La 28 iunie 1919 s-a semnat la Versailles tratatul de pace între Puterile Aliate și Asociate și Germania. Referitor la Dunăre, marile puteri au admis ca din această Comisie Interaliată să facă parte și delegații statelor riverane aliate⁷. Din partea României a fost desemnat ca delegat comandorul Paul Popovăț.

O lună mai târziu, România a înaintat, fără nici un rezultat, Comisiei Interaliată un memoriu prin care cerea în mod oficial ca vasele sale capturate de armatele inamice și plasate sub administrația Comisiei să-i fie restituite imediat, precizându-se și faptul că se încălcase drepturile României în apele sale teritoriale de către comandamentele militare⁸.

Fără să consulte statele riverane, Comisia Interaliată a luat o serie de măsuri contradictorii în ceea ce privește navigația pe Dunăre: în sectorul Porților de Fier a menținut fosta administrație maghiară, a refuzat să restituie României vasele sale fluviale identificate, iar eliberarea permiselor de navigație era urmată de numeroase dificultăți pentru navigația comercială pe Dunăre.

În acest context delegația română la Conferința de Pace a protestat împotriva măsurilor luate de Comisia Interaliată în apele românești și cerea să se aplice prevederile tratatului de pace, încheiat cu Germania: înființarea Comisiei Internaționale a Dunării și desființarea Comisiei Interaliată de la Budapesta. De asemenea, guvernul român mai solicita ca în secțiunea fluviului, cuprinsă între Galați și Sulina să își exercite autoritatea Comisia Europeană a Dunării, iar în amonte de Galați până la Orșova să fie reintrodusă starea existentă înainte de

⁴ A.M.A.E.R., Fond 8, Convenții, dos. 18, vol. I. Notă f. n. din 9 iunie 1919, trimisă din București de Ministerul Afacerilor Străine al României lui I. I. C. Brătianu.

⁵ *Ibidem*, Ordin general nr. 2009/4 din 21 iunie 1919 al comandamentului șef al armatei aliata din Orient, trimis comandanților de sectoare.

⁶ *Idem*, fond 8, Convenții, B. 10, vol. I, Mémoire sur la situation créée à la Roumanie par les mesures d'administration du Danube, prises par le Conseil Suprême des armées alliées, présenté par I. I. C. Brătianu au Conseil Suprême.

⁷ *Idem*, fond 8, Convenții, D. 18, filele 116-117. Notă f. n. din 23 august 1919, trimisă de Consiliul Suprem al Conferinței de pace de la Paris lui Ion I. C. Brătianu.

⁸ A.N.R., fond Casa Regală, Ferdinand, dos. 53/1919, f. 1. Raport din 3 septembrie 1919, trimis de C. Diamandy, comisar al guvernului român în Ungaria, lui Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri.

război, când România își exercita pe deplin drepturile sale de stat riveran independent⁹.

Între 29 noiembrie și 2 decembrie 1919 a fost convocată prima ședință a Comisiei Interlitate, la care România nu a fost invitată. Printre măsurile luate, măsuri care interesau în mod direct România, s-a hotărât menținerea sub controlul Comisiei a serviciilor de la Porțile de Fier și mărirea taxelor de navigație de 20 de ori, la trecerea vaselor prin acest sector. De asemenea, au fost numiți agenți speciali ai Comisiei în porturile dunărene, fără consimțământul statelor aliate riverane¹⁰. Guvernul român a protestat pe lângă guvernele Angliei, Franței și Statelor Unite asupra modului și hotărârilor adoptate la Belgrad, atrăgând atenția că România nu se considera în nici un fel obligată să aplice aceste măsuri pe porțiunea sa de fluviu¹¹. Note de protest asemănătoare au fost adresate și guvernelor Republicii Cehoslovace și Regatului Sârbo-Croato-Sloven, ai căror reprezentanți votaseră în favoarea măsurilor adoptate¹².

Ca urmare a protestelor repetate ale guvernului român, aliații au rediscutat hotărârile luate la Belgrad în cursul lunii februarie 1920, de data aceasta fiind prezent și un delegat al României. Hotărârile respective au fost considerate de marile puteri învingătoare justificate și ele rămâneau în continuare valabile. Paul Popovăț și delegatul sârb au protestat, arătând că România nu putea accepta o administrație străină la Porțile de Fier, unde conform tratatelor de pace chestiunile legate de acest sector trebuiau să fie soluționate printr-un acord între cele două state vecine riverane. Opoziția româno-iugoslavă nu a putut să schimbe nimic. Amiralul Troubridge, președintele Comisiei, a declarat că hotărârile luate la Belgrad pentru acest sector rămâneau valabile¹³.

Marile puteri au acreditat, în cadrul reuniunii de la Budapesta, ideea că internaționalizarea unui fluviu implica renunțarea de bunăvoie de către riverani la drepturile lor suverane asupra porțiunilor care le aparțin, în folosul comunității internaționale¹⁴.

⁹ A.M.A.E.R., fond 1, Convenții, B. 10, vol. 1, nepaginat. Memoriul prezentat de delegația română la Conferința de Pace de la Paris Consiliului Suprem la 26 septembrie 1919.

¹⁰ *Idem*, fond 8, Convenții, DOS. 18, vol. I. Proces verbal al ședințelor Comisiei Interlitate a Dunării, ținute la Belgrad la 28 noiembrie și 2 decembrie 1919 pe bordul vasului „Sofia”.

¹¹ *Ibidem*. Notă nr. 00139 din 3 ianuarie 1920, trimisă de Ministerul Afacerilor Străine al României, semnată de Docan, legațiilor României la Londra, Paris, Roma și Washington, pentru a fi înaintată guvernelor celor patru state.

¹² *Ibidem*. Notă nr. 143/1920, trimisă de Ministerul Afacerilor Străine al României legațiilor române de la Constantinopol, Belgrad și Praga.

¹³ *Idem*, fond 8, Convenții DOS. 18, vol. I. Raport nr. 3 din 15 februarie 1920, înaintat de Paul Popovăț, delegatul României în Comisia Interlitate a Dunării, președintelui Consiliului de Miniștri.

¹⁴ *Idem*, fond Biblioteca „Ion I. C. Brătianu”, vol. IV, f. 115-16. Declarația amiralului Troubridge, președintele Comisiei Interlitate a Dunării, făcută în ședința din 9 februarie 1920.

În ianuarie 1920, Germania a ratificat Tratatul de la Versailles, care prevedea, între altele, înființarea Comisiei Internaționale a Dunării¹⁵. În acest context, marile puteri au trebuit să accepte în mai 1920 desființarea Comisiei Interaliat de la Budapesta, care era înlocuită cu Comisia Internațională a Dunării. Guvernul francez a primit misiunea de a se ocupa de pregătirea convocării conferinței internaționale a Dunării¹⁶, iar 4 noiembrie 1919 Consiliul Suprem a numit secretar general al viitoarei conferințe pe Francis Rey (secretarul general al Comisiei Europene a Dunării)¹⁷.

În iunie 1920 s-a deschis la Paris prima sa reuniune¹⁸, iar guvernul francez a adresat statelor menționate în tratatele de pace încheiate la Paris, respectiv puterile aliate și asociate S.U.A., Belgia, Franța, Marea Britanie, Grecia, Italia, România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Republica Cehoslovacă (drept de vot deliberativ), precum și statelor cu drept de vot consultativ, respectiv: Germania, Austria, Bulgaria și Ungaria, invitația de a-și trimite reprezentanții lor la Paris pentru data de 1 august 1920¹⁹. La această reuniune a fost invitată și Comisia Europeană a Dunării, care trebuia să desemneze un delegat pentru a lua parte la reuniunea proiectată²⁰.

La 2 iulie 1920, la propunerea ministrului de externe, Take Ionescu, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, era aprobată componența delegației României ce urma să participe la această conferință. Ea era condusă de Toma Stelian, fost ministru, Constantin Coștescu și Gheorghe Popescu, delegații tehnici, iar secretar V. Atanasiu²¹. Obiectivul principal al delegației române era acela de a obține la Paris stabilirea pe Dunăre a unui regim echitabil, bazat pe principiile dreptului internațional, dar și desființarea C.E.D., organism internațional care, prin prerogativele sale, aducea grave atingeri suveranității României²². În aceeași lună, guvernul român a propus Regatului Sârbo-Croato-Sloven și Republicii Cehoslovace să acționeze împreună la conferința care urma

¹⁵ A.M.A.E.R., Fond 8, Convenții, dos. 19, vol. I, nepaginat. Raport nr. 80 din 31 mai 1920, trimis din Paris de P. Popovăț Ministerului Afacerilor Străine al României.

¹⁶ A.M.A.E.R., fond 8, Convenții, B. 19, vol. I (nepaginat). Nota nr. 738 din 13 ianuarie 1920, trimisă de Ministerul Lucrărilor Publice al României, Ministerului Afacerilor Străine.

¹⁷ *Ibidem*, Resolution de Conseil Suprême nr. H. D. 83 (VII) sur la représentation de la Commission Européenne du Danube dans la Conférence prévue à l'article 349 du Traité de Versailles, 4 novembre 1919.

¹⁸ *Idem*, Fond 8, Convenții, dos. 18, vol. I. Telegrama nr. 658 din 26 iunie 1920, trimisă din Paris de N. B. Cantacuzino, Ministerului Afacerilor Străine al României.

¹⁹ *Ibidem*, Telegrama nr. 543 din 1 iunie 1920, trimisă de Legația română din Paris, Ministerului Afacerilor Străine.

²⁰ *Ibidem*, Raport nr. 309 din 3 iunie 1920, trimis din Sulina de C. Coștescu, delegatul României în Comisia Europeană a Dunării, lui Duiliu Zamfirescu, ministrul afacerilor străine.

²¹ *Ibidem*, Jurnal nr. 1753 din 2 iulie 1920 al Consiliului de Miniștri.

²² *Ibidem*, Instrucțiuni nr. 19.732 din 25 august 1920, trimise de Take Ionescu lui Toma Stelian.

să se deschidă la Paris în problema Dunării²³. România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven urmau să apere dreptul lor asupra sectorului Porților de Fier și să-l administreze împreună, acesta aflându-se sub controlul Comisiei interaliat de la Budapesta.

La 20 august 1920 se deschidea Conferința internațională, care trebuia să fixeze, pentru prima dată, statutul politico-juridic al Dunării pe întreaga sa întindere navigabilă²⁴. Din primele zile ale acestei conferințe, marile puteri neriverane, Anglia și Franța, susținute de Italia și Grecia, au încercat să obțină de la participanți acordul pentru ca baza discuțiilor s-o constituie proiectul francez²⁵, care prevedea:

- menținerea la gurile Dunării a vechii Comisii Europene, dar cu atribuții mai mari, a cărei jurisdicție era extinsă asupra părții de Dunăre cuprinsă între Mare și Brăila și asupra tuturor gurilor de vărsare. Această prevedere echivala cu o reeditare a planului din 1883 de la Londra;

- introducerea în componența Comisiei a unui nou stat neriveran, Grecia;
- administrarea Dunării românești independent față de statul riveran;

- menținerea pe porțiunea de la Brăila la Ulm a Comisiei Internaționale, cu deosebire că, în afara Angliei, Franței și Italiei, urma să intre în componența comisiei și Grecia, ca membră a Comisiei Europene.

Delegații celor trei state riverane România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Republica Cehoslovacă au refuzat să accepte proiectul francez ca bază a discuțiilor. Delegatul României, sprijinit de cel sârb, a propus ca bază a dezbaterilor proiectul elaborat anterior și aprobat la 30 martie 1920 de Comisia pentru studiul libertății comunicațiilor și tranzitului de la Barcelona. Delegații statelor neriverane cu vot deliberativ având majoritate, s-a hotărât să se treacă la dezbaterile proiectului francez, articol cu articol²⁶. Delegații statelor riverane au cerut amânarea lucrărilor pentru a putea să consulte guvernele statelor pe care le reprezentau și pentru a primi noi instrucțiuni. Lucrările conferinței au fost întrerupte până la 1 septembrie 1920²⁷.

Până la redeschiderea lucrărilor Conferinței, guvernul român a angajat o serie de discuții cu Parisul, Londra, Roma²⁸ și Atena²⁹, precum și cu guvernul

²³ *Ibidem*, Telegramă nr. 1.693 din 20 iulie 1920, trimisă Ministerului Afacerilor Străine de legația României la Belgrad.

²⁴ *Ibidem*, Conférence internationale du Danube, Protocole nr. 1, Séance du 2 Août 1920.

²⁵ *Ibidem*, Projet de convention présenté par le plénipotentiaire de France.

²⁶ *Idem*, fond Biblioteca „Ion I. C. Brătianu”, vol. V, f. 8-9. Raport nr. 2 din 7 august 1920, trimis de delegația română la Conferința Dunării, lui Take Ionescu.

²⁷ *Idem*, fond 8, Convenții, B. 19, vol. I, Conférence internationale du Danube, Protocole nr. 3, Séance du 5 Août 1920.

²⁸ *Ibidem*, Telegramă din 25 august 1920, trimisă de Take Ionescu legațiilor României la Paris, Londra și Roma.

²⁹ *Ibidem*, Telegramă din 26 august 1920, trimisă de Take Ionescu legațiilor României la Paris, pentru Venizelos, președintele Consiliului de miniștri al Greciei.

cehoslovac și iugoslav³⁰, cu scopul de a se ajunge la un acord acceptabil pentru toate părțile interesate. Demersurile făcute de guvernul român pe lângă guvernele Greciei și Regatului Sârbo-Croato-Sloven au primit răspunsuri favorabile.

Câteva din instrucțiunile date de guvernul țării noastre delegației participante la conferința internațională a Dunării³¹ au fost: continuarea activității delegației române în cadrul conferinței pentru obținerea modificării clauzelor din proiectul francez care erau în contradicție cu clauzele tratatelor de pace; ridicarea de obiecțiuni în privința extinderii competenței C.E.D. și pe porțiunea Galați – Brăila (România nu recunoscuse Tratatul de la Londra din 1883) și renunțarea la susținerea desființării acestei comisii; sprijinirea Cererii Greciei de a intra în C.E.D.; neacceptarea ca afluenții navigabili ai Dunării, care traversau numai teritoriul românesc, să fie trecuți în rândul apelor declarate internaționale.

Lucrările Conferinței au fost reluate la 6 septembrie 1920. Reprezentantul Regatului Sârbo-Croato-Sloven³² și cel al Greciei³³ au depus la secretariatul general al Conferinței proiecte proprii de convenție, diferite în multe privințe de proiectul francez, delegația Ungariei a depus o notă scrisă cu propuneri de modificare a unor articole din proiectul francez³⁴, ca de altfel și reprezentantul Bulgariei³⁵. Delegația României, la rândul ei, a prezentat un proiect de statut al Dunării³⁶.

În acest context, marile puteri au întrerupt din nou lucrările conferinței pentru a analiza proiectele și pentru a încerca o reconciliere a punctelor de vedere exprimate de delegații statelor participante.

La 16 septembrie 1920, delegatul Franței a prezentat Conferinței un nou proiect de convenție, care prevedea menținerea celor două comisii internaționale, prevăzute în tratatele de pace: Comisia Europeană la Dunărea maritimă și Comisia Internațională pentru Dunărea fluvială. Până la 20 noiembrie 1920 lucrările s-a desfășurat fără întrerupere, încheindu-se și adoptându-se proiectul de convenție relativ la statutul Dunării. După examinarea și aprobarea „Proiectului de convenție relativ la statutul Dunării” de către guvernele statelor

³⁰ *Ibidem*, Telegramă din 25 august 1920, trimisă din București de Take Ionescu legațiilor României la Belgrad.

³¹ *Ibidem*, Instrucțiuni nr. 19.732 din 25 august 1920, trimise de Take Ionescu lui Toma Stelian.

³² *Ibidem*, Projet de convention relative au statut définitif du Danube, présenté par la délégation du Royaume des Serbes, des Croates et des Slovènes.

³³ *Ibidem*, Projet de convention relative au statut définitif du Danube, présenté par le plénipotentiaire de Grèce.

³⁴ *Ibidem*, Modification propose par le plénipotentiaire de la Hongrie au projet présenté par le plénipotentiaire de France.

³⁵ *Ibidem*, Protocol nr. 4, Séance du 2 septembre 1920.

³⁶ *Ibidem*, Projet de statut présenté par le plénipotentiaire de Roumanie.

participante, Conferința s-a întrunit din nou la 1 aprilie 1921 pentru a aproba și semna acest proiect³⁷.

Convenția Statutului Dunării a fost semnată la 23 iulie 1921 de către reprezentanții Angliei, Belgiei, Cehoslovaciei, Franței, Greciei, României, Bulgariei, Ungariei și Austriei. Delegații Regatului Sârbo-Croato-Sloven și cei ai Italiei nu au semnat Convenția, având încă rezerve asupra unor prevederi, iar delegatul german a fost bolnav³⁸. Protocolul rămânea deschis pentru semnare încă două luni. După 23 iulie are loc un schimb de telegrame între București, Belgrad și Roma, guvernul român cerând din nou celor două state să renunțe la rezervele lor și să semneze Convenția³⁹.

La 23 și respectiv 31 iulie 1921, Constantin Coșescu a comunicat Bucureștilui că Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Italia au semnat fără rezerve Convenția⁴⁰.

Comisia Europeană a Dunării (C.E.D.) a funcționat pe toată perioada primului război mondial. Încheierea armistițiului de la 11 noiembrie 1918 a dus la excluderea delegatului turc și a celorlalți delegați ai Puterilor Centrale din C.E.D., astfel reprezentantul României, M. Burghele, care la 1 februarie 1919, a fost înlocuit cu Constantin Coșescu (va îndeplini această funcție până în 1939), rămânând singurul delegat titular al Comisiei Europene⁴¹. Cum după încheierea primului război mondial, pentru guvernul român era importantă normalizarea navigației comerciale pe Dunăre, acesta a propus Angliei, Franței și Italiei să-și trimită delegații în C.E.D.⁴².

Restabilirea activității C.E.D. nu a reprezentat, după încheierea războiului, o preocupare pentru marile puteri învingătoare, deoarece interesele lor erau reprezentate de Comisia Interaliată de la Budapesta și de comandamentele militare ale armatelor lor. De aceea Franța, Anglia și Italia au tergiversat trimiterea reprezentanților lor în C.E.D., situația financiară a comisiei fiind îngreunată și de faptul că marile puteri refuzau să plătească taxele de trecere pentru vasele lor prin brațul Sulina⁴³. În acest context, C. Coșescu

³⁷ *Ibidem*, Protocole nr. 39, Séance du 16 november 1920.

³⁸ *Ibidem*, vol. II, f. 460. Telegrama din 22 iulie 1921, trimisă de C. Coșescu din Paris, Ministerului Afacerilor Străine.

³⁹ *Ibidem*, f. 461. Telegramă nr. 28.483 din 3 august 1921, trimisă de Take Ionescu, legațiilor României la Roma și Belgrad.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 465, 530. Telegramele din 1 august și septembrie 1921, trimise din Paris și Bratislava de C. Coșescu, Ministerului Afacerilor Străine.

⁴¹ *Idem*, fond 71/1918, E, vol. 37, f. 7. Telegrama nr. 09077 din 12 noiembrie 1918 a Ministerului Afacerilor Străine al României trimisă lui M. Burghele, delegatul României în C.E.D.

⁴² *Ibidem*, f. 23. Nota nr. 2178 din 24 noiembrie 1918, înaintată de Ministerul Afacerilor Străine al României legațiilor Angliei, Franței și Italiei la București.

⁴³ *Ibidem*, f. 51. Raport nr. 39 din 23 februarie 1919, trimis din Galați de C. Coșescu lui M. Pherekyde.

sugera ca guvernul român să insiste pe lângă ceilalți membri ai C.E.D. pentru a nu se neglija, în special activitatea tehnică a Comisiei⁴⁴.

La 31 martie 1919, Comandamentul francez a numit delegat al Franței în C.E.D. pe contraamiralul Eclamas, comandantul diviziei navale franceze. Acesta a inspectat lucrările efectuate la gurile Dunării, iar la cererea delegatului român, a dat ordin ca toate vasele să respecte regulile de navigație pe Dunăre, stabilite de C.E.D.⁴⁵. Cu titlu temporar, la 2 iunie 1919, Marea Britanie a numit ca delegat în C.E.D. pe amiralul Troubridge (care avea și funcția de președinte al Comisiei Interaliat de la Budapesta). Însă acesta nu s-a ocupat și de problemele C.E.D.⁴⁶.

Cu toate acestea, până în octombrie 1919, Comisia nu s-a întrunit în plen. Delegatul român a continuat să conducă singur activitatea C.E.D. și a luat măsuri pentru funcționarea principalelor servicii ale Comisiei Europene. C. Coștescu a numit, cu aprobarea guvernului român, în funcția de șef al Inspectoratului de Navigație pe comandorul Eugeniu P. Botez, care îndeplinea și funcția de sub-inspector al navigației în porturile românești. În modul acesta, a unificat inspectia C.E.D. cu cea a Direcției porturilor. După moartea inginerului Magnussen, în iulie 1919, a fost numit în funcția de inginer șef Nicolae Georgescu⁴⁷.

Prevederile Tratatului de la Versailles repuneau Comisia Europeană a Dunării în toate drepturile sale dinainte de război. La inițiativa Angliei și Franței, secretarul general al C.E.D., Francis Ray, a venit la Galați, unde a studiat situația Comisiei. Acesta trebuia să facă propuneri pentru reluarea acestui organism internațional. După ce a discutat cu delegatul României în C.E.D. situația financiară și tehnică, Francis Ray a întocmit și a înaintat un raport guvernelor Angliei, Franței, Italiei și României în care propunea întrunirea urgentă a delegațiilor acestor state pentru a lua măsurile ce se impuneau⁴⁸.

Guvernul român comunica, la 10 octombrie 1919, legațiilor Franței, Angliei și Italiei la București că România era de acord cu convocarea urgentă a C.E.D., dar cu condiția ca lucrările acesteia să se desfășoare la Galați (sediul

⁴⁴ *Ibidem*, f. 49. Raport nr. 38 din 22 februarie 1919, trimis din Galați de C. Coștescu lui M. Pherekyde.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 77-79. Raport nr. 78 din 31 martie 1919, trimis din Galați de C. Coștescu lui M. Pherekyde.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 126. Notă f.n. din 2 iunie 1919, înregistrată la Ministerul Afacerilor Străine la 6 iunie 1919, trimisă de legația Marii Britanii la București, Ministerului Afacerilor Străine al României.

⁴⁷ *Ibidem*, f. f. 132-133, 222-223. Rapoarte nr. 115 din 29 mai 1919 și 160 din 12 iulie 1919, trimise din Sulina de C. Coștescu lui Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 225-226. Raport nr. 719 din 16 iulie 1919, trimis din Sulina de C. Coștescu lui M. Pherekyde.

permanent al Comisiei). În caz contrar, România va refuza să-și trimită delegatul la reuniune⁴⁹.

Cele trei mari puteri (Franța, Anglia și Italia) au hotărât să țină sesiunea Comisiei la Paris și fără reprezentantul României. Delegații celor trei state, în ședința din 16 octombrie 1919, au hotărât să mărească taxele de navigație la Sulina de 7 ori față de perioada antebelică, cu începere de la 1 decembrie 1919⁵⁰. S-a mai hotărât contractarea în Anglia și Franța a unui împrumut care să fie garantat de guvernele celor patru state membre⁵¹. Cum în posturile rămase vacante în timpul războiului fuseseră încadrați numeroși cetățeni români, marile puteri au considerat că acest lucru ar duce la pierderea caracterului internațional al Comisiei. Ca urmare, s-a hotărât înlocuirea personalului românesc în funcțiune: directorul Casei Centrale – belgian, inspectorul de navigație – italian, căpitanul portului Sulina și subinspectorul Casei Centrale – român, secretar general și subinspector de navigație – francez, inginer șef – englez, inginer șef adjunct – olandez⁵². Alte chestiuni privind C.E.D. urmau să se discute la o viitoare Conferință internațională, la care trebuia să se hotărască statutul definitiv al Dunării⁵³.

La 27 ianuarie 1920, guvernul român a trimis o notă guvernelor Angliei, Franței și Italiei, în care preciza că România nu se consideră legată în nici un fel de hotărârile luate și va refuza să le pună în aplicare, dacă problemele nu vor fi rediscutate într-o viitoare ședință a Comisiei, care să se țină la Galați și la care să participe și delegatul României⁵⁴.

Atitudinea hotărâtă a guvernului român a dus la suspendarea punerii în aplicare a hotărârilor adoptate și rediscutarea lor într-o viitoare sesiune a C.E.D. În luna mai 1920, C.E.D. a ținut la Galați prima sa sesiune plenară în componența stabilită de Tratatul de la Versailles⁵⁵. Astfel, lua sfârșit perioada de tranziție prin care trecuse după încheierea primului război mondial.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 9-10. Notă nr. 13391 din 19 octombrie 1919, înaintată de Ministerul Afacerilor Străine al României legației Franței la București.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 33-35. Protocol nr. 2 al ședinței Comisiei Europene a Dunării.

⁵¹ *Ibidem*, f. 34-36. Protocol nr. 2 al ședinței Comisiei Europene a Dunării din 16 octombrie 1919.

⁵² *Ibidem*, f. 40. Protocol nr. 3 al ședinței Comisiei Europene a Dunării din 16 octombrie 1919.

⁵³ *Ibidem*, f. 45-47. Protocoalele nr. 4 și 5 ale ședințelor Comisiei Europene a Dunării din 17 octombrie 1919.

⁵⁴ Idem, fond 1, Convenții, B 10, vol. I, nepaginat. Notă din 27 ianuarie 1920, adresată de guvernul român, guvernelor Franței, Angliei și Italiei, privitoare la navigația la gurile Dunării în urma hotărârilor luate de reprezentanții acestora în ședințele C.E.D. din octombrie 1919.

⁵⁵ *La Commission Européenne du Danube et son oeuvre de 1856 à 1931*, p. 49-50.

**DES DETAILS DANS LA DIPLOMATIE ET LA POLITIQUE MILITAIRE
ROUMAINE-YOUGOSLAVE SUR LA QUESTION DU DANUBE A LA
CONFERENCE DE PAIX DE PARIS**

(Résumé)

Dans cette étude, l'auteur a proposé de présenter les politiques promues par les Roumains et Yougoslaves concernant la Conférence de paix de Paris de 1919. Les représentants de la Roumanie et de la Yougoslave ont soutenu les applications des principes du droit international, nécessitant l'application et sur le Danube des règles du droit pratiqué par d'autres fleuves internationaux. Afin d'atteindre ces objectifs, le gouvernement roumain a souhaité un point de vue commun avec d'autres pays riverains alliés Le Régate Uni serbo-croate slovène et la République de Tchécoslovaquie. Délégation roumaine à la Conférence de Paris a protesté contre les mesures prises par la Interalliée Commission dans les eaux roumaines et a demandé d'appliquer les dispositions du traité de paix conclu avec l'Allemagne: la création de la Commission Internationale du Danube et de la suppression de la Commission interalliée à Budapest.

Bien que la Conférence de paix de Paris la question du Danube ait été longuement discutée, une solution définitive n'a pas été adoptée en raison des intérêts divergents des grandes puissances, la volonté comme une conférence internationale pour définir la situation politique et juridique du Danube.

Mots clefs: Danube, Conférence de paix de Paris, Délégation roumaine, Commission Internationale du Danube.